

CU PRIVIRE LA ÎNCEPUTURILE MITROPOLIEI MOLDOVEI.

NOI CONSIDERAȚII ASUPRA DATEI ÎNTEMEIERII

EPARHIEI MOLDOVENE

Vasile Mărculeț

Data constituirii Mitropoliei Moldovei continuă să rămână și în prezent o problemă în suspensie în istoriografie. În pofida numeroaselor demersuri, un răspuns cert și definitiv nu a fost încă formulat¹. Acest lucru m-a determinat să reiau discuțiile asupra acestui subiect în prezentul studiu, prin prisma reinterpretării unora dintre informațiile de care dispunem și a corelării lor cu evenimentele politico-militare din spațiul est-carpatic, demers ce m-a condus, implicit, și la propunerea unor noi datări.

Contextul internațional. Formarea statului de sine stătător Moldova, la mijlocul secolului al XIV-lea, a fost urmată, în deceniile imediat următoare, de un proces, cel puțin la fel de însemnat, cel al constituirii instituțiilor fundamentale ale statului medieval. Între acestea, organizarea instituției bisericești – ridicarea Bisericii Moldovei la un rang superior, în consonanță cu noul statut politico-juridic internațional al statului și înzestrarea sa cu o ierarhie ecleziastică superioară proprie – a ocupat un loc aparte în acțiunea politico-diplomatică a autorităților moldovene. Ca urmare, *„tendința Moldovei de a obține o instanță bisericească superioară în legătură fie cu Roma, fie cu Bizanțul – cele două centre de legitimitate spirituală supremă a creștinătății medievale – s-a manifestat clar încă din primii ani de neatârnare”*, remarcă într-unul din studiile sale istoricul Șerban Papacostea². Inițiativa

¹ Din bogata literatură de specialitate referitoare la acest subiect, pot fi reținute: V. Laurent, *Aux origines de l'église de Moldavie. Le métropolite Jérémie et l'évêque Joseph*, în *REB*, V, 1947, p. 158-170; N. Dobrescu, *Întemeierea mitropoliilor și a primelor mănăstiri din țară*, București, 1906, p. 71-110; C. Marinescu, *Înființarea mitropoliilor în Țara Românească și Moldova*, în *AARMSI*, s. III, t. II, 1924, p. 255-268; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, București, 1928, p. 58-64 (în continuare: *Istoria Bisericii Românești*, I); idem, *Condițiile de politică generală în care s-au întemeiat bisericile românești în secolele XIX-XV*, în idem, *Studii asupra evului mediu românesc*, București, 1984, p. 109-112 (în continuare: *Condițiile de politică generală*); S. Porcescu, *Iosif, cel dintâi mitropolit cunoscut al Moldovei*, în *MMS*, XL, 3-4, p. 126-139; N. Grigoraș, *Țara românească a Moldovei de la întemeierea statului până la Ștefan cel Mare (1359-1457)*, Iași, 1978, p. 83-87; Șt.S. Gorovei, *Aux début des rapports moldo-byzantins*, în *RRH*, XXIV, 1985, 3, p. 183-207; idem, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Iași, 1997, p. 174-196 (în continuare: *Întemeierea Moldovei*); N. Șerbănescu, *Mitropolia Moldovei și Sucevei. Șase sute de ani de la prima mențiune documentară cunoscută a existenței ei. 1386-1 septembrie-1986*, în *BOR*, CIV, 1986, 9-10, p. 109-127; Ș. Papacostea, *Întemeierea Mitropoliei Moldovei: implicații central și est-europene*, în idem, *Geneza statului în evul mediu românesc*, București, 1999, p. 278-295 (în continuare: *Întemeierea Mitropoliei Moldovei*); R. Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XV)*, București, 1974, p. 213-219; M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, București, 1991, p. 276-284.

² Ș. Papacostea, *Întemeierea Mitropoliei Moldovei*, p. 278.

În acest sens a aparținut însă, în exclusivitate, autorităților politice de la Suceava.

O primă tentativă în această direcție, a fost făcută de voievodul Lațcu (1369-1375) care, în contextul politic al momentului, respectiv pe fondul amenințărilor venite din partea politicii agresive a Ungariei, vârful de lance a expansiunii catolice în estul și sud-estul continentului, s-a adresat, în acest scop, curiei papale. Răspunzând favorabil solicitării domnului Moldovei, în 1370, papalitatea i-a acordat o episcopie proprie, pusă în dependență canonică directă de Sfântul Scaun, cu sediul la Siret, simbol al recunoașterii existenței de sine stătătoare a noului stat³.

Succesul obținut de Lațcu în plan ecleziastic a fost însă unul de scurtă durată. Înfăptuirea uniunii personale ungaro-polone în 1370, odată cu preluarea coroanei poloneze de regele Ungariei, Ludovic I de Anjou (1342-1382) avea să ducă la anularea acțiunii politico-diplomatice a domnului Moldovei. Constituirea Arhiepiscopiei Catolice de Halici în 1375, din inițiativa și sub controlul lui Ludovic I, și suprimarea autonomiei Episcopiei de Siret, erau semnele vădite ale intenției regelui Ungariei de a readuce Moldova la statutul internațional avut anterior obținerii independenței sale de către Bogdan I, respectiv la acela de voievodat dependent de coroana maghiară.

Acțiunea suveranului Ungariei se înscria în politica consecvent promovată de acesta în anii 1374-1375, care a vizat recuperarea pentru coroana angevină a celor două state românești, inclusiv pe cale militară. Per ansamblu însă, campania maghiară împotriva Țărilor Române, cu excepția unor succese locale între care s-a numărat, se pare, recucerirea cetății Severinului, s-a încheiat defavorabil regelui, „*marile obiective strategice ale lui Ludovic nu au putut fi atinse: Țara Românească nu a fost readusă la supunere și foarte probabil nici Moldova*”⁴.

În condițiile noului cadru politic internațional ostil, „*blocată în direcția Romei, țara a încercat să-și obțină independența ecleziastică de la Bizanț*”⁵. Ca urmare, autoritățile politice au optat pentru organizarea Bisericii locale ca mitropolie ortodoxă sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol, instituție interesată ea însăși să-și consolideze pozițiile la nord de Dunăre, zonă de interferență și ciocnire a intereselor catolicismului cu cele ale ortodoxiei. În aceste condiții, întemeierea Mitropoliei Moldovei, a fost, așa cum sublinia Șerban Papacostea, „*rezultatul întâlnirii dintre voința țării, adică a domniei ei, de a-și desăvârși neatârănarea prin obținerea unei surse proprii de legitimare spirituală a puterii supreme, și efortul Patriarhiei Ecumenice de a recupera pozițiile pierdute în Europa răsăriteană în favoarea catolicismului*”⁶.

Pe fondul acestui context internațional și, în mare măsură consecință a acțiunii sale, la sfârșitul secolului al XIV-lea era întemeiată Mitropolia Moldovei. Actul, de o importanță covârșitoare, consfințea independența ecleziastică a Bisericii Moldovei.

³ Hurmuzaki, I/2, p. 160-161, doc. CXXIV.

⁴ Ș. Papacostea, *Domni români și regi angevini: înfruntarea finală (1370-1382)*, în idem, *Geneza statului în Evul Mediu românesc*, București, 1999, p. 127-132.

⁵ Idem, *Întemeierea Mitropoliei Moldovei*, p. 279.

⁶ *Ibidem*, p. 278.

Constituirea Mitropoliei Moldovei și consacrarea sa canonică. Momentul constituirii Mitropoliei Moldovei, condițiile în care acest proces s-a realizat, ca și relațiile sale cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol în această epocă de început a existenței sale sunt aspecte încă destul de obscure și de controversate. Au concurat la generarea acestei situații o serie de factori în rândul cărora reținem: absența sau inconsistența surselor de care dispunem în prezent cu privire la data întemeierii mitropoliei, informațiile eronate ale tradiției istorice locale, preluate și transmise necritic de majoritatea cronicarilor moldoveni din secolele XVII-XVIII și acceptate ca veridice de o parte însemnată a istoriografiei românești moderne și contemporane.

Cele mai vechi știri interne privind organizarea Bisericii Moldovei, cu excepția pomelnicilor diferitelor mănăstiri, care însă nu permit datarea momentului constituirii Mitropoliei Moldovei, sunt abia din secolul al XVI-lea. Ele sunt cuprinse în **Cronica sârbo-moldovenească**, care înregistrează laconic că „*în anul 6961 [1453] a fost arhiepiscop chir Iosif de la mănăstirea Neamțului, în vremea binecinstitorului voievod Alexandru*”⁷.

Știrea cuprinsă în **Cronica sârbo-moldovenească** care, fără îndoială, înregistrează momentul recunoașterii lui Iosif de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol ca mitropolit al Moldovei de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, impune însă câteva precizări asupra informațiilor cuprinse în ea. În primul rând, ca element de veridicitate, constatăm că **Cronica sârbo-moldovenească** plasează corect acordarea recunoașterii mitropolitului Iosif în timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1431). Nu același lucru îl putem spune însă și despre datarea acordării recunoașterii, pusă în timpul domniei unui alt Alexandru, respectiv Alcxândrel vodă (1451-1454, cu întreruperi), nepotul lui Alexandru cel Bun, confundat cu bunicul său.

Momentul de debut și condițiile în care s-a constituit Mitropolia Moldovei sunt problemele fundamentale rămase în suspensie privind epoca de început a organizării mitropolitane a Bisericii Moldovei. În consecință, principalele întrebări pe care le ridică ele, care se cer elucidate și asupra cărora mă voi opri în continuare, căutându-le răspunsuri cât mai plauzibile și mai pertinente, sunt: *când și cum* sau *în ce condiții* s-a constituit Mitropolia Moldovei?

Încă din secolul al XVII-lea, cronicarii moldoveni au căutat, prin lucrările lor să ofere propriile răspunsuri acestor probleme. Din păcate însă, nivelul scăzut al cercetării și sursele și informațiile limitate de care au dispus în momentul redactării operelor lor nu le-au permis decât să pună în circulație o serie de opinii, pe cât de diferite, pe tot atât de eronate, majoritatea dintre ele. Ca urmare, aceste păreri, devenind ulterior surse pentru cercetarea istorică, nu au contribuit decât la amplificarea confuziei existente cu privire la începuturile Mitropoliei Moldovei. În general, opiniile exprimate de cronicarii moldoveni pot fi grupate în trei orientări: una, care stabilește începuturile Mitropoliei Moldovei în timpul lui Alexandru cel Bun, punându-le în raport direct cu relațiile întreținute cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol; alta, ce fixează aceste începuturi

⁷ **Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI**, publicate de Ion Bogdan, ed. P.P. Panaitescu, București, 1959, p. 191, 193.

în timpul domniei lui Iuga (1399-1400) și le leagă de raporturile cu Arhiepiscopia de Ochrida; în sfârșit, cea de-a treia categorie este una hibridă, exponeții săi fixând începuturile Mitropoliei Moldovei în timpul lui Alexandru cel Bun, dar punându-le în relație de determinare directă cu legăturile cu Arhiepiscopia de Ochrida. Lor li se adaugă o serie de cronicari, puțini la număr, care au preluat în lucrările lor, atât a doua, cât și a treia categorie de opinii.

În cadrul istoriografiei moldovenești medievale, reprezentantul cel mai de seamă al primei orientări este Grigore Ureche. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când își redacta al său **Letopiseț al Țării Moldovei**, Grigore Ureche afirma, inspirat după surse mai vechi, cum el însuși o recunoaște, că Alexandru cel Bun este cel care a întemeiat „*mitropoliia de la Suceava*” și că „*întăiaș dată au trimis de au luat blagoslovenie de la patriarșii răsăritului și au făcut mitropolit, de l-au așezat în scaun, la mitropolie în Suceava, numai anume nu scrie ce mitropolit au fost*”⁸. Nici care au fost acei „*patriarhi ai răsăritului*”, care l-au consacrat pe mitropolitul Moldovei, cronicarul nu ne spune, dar fără îndoială, el îi are în vedere pe cei ai Constantinopolului.

Între reprezentanții celei de-a doua categorii se numără Misail Călugărul (sec. XVIII), unul dintre interpolatorii operei lui Grigore Ureche, precum și alți cronicari minori din aceeași perioadă. Acesta, inspirat de cronica lui Dubău logofătul, susține că Iuga „*trimis-au la patrierșie de Ahrida (Ochrida, n.n.) și-au luat mai întâiu blagoslovenie și-au pus mitropolit pre Theoctist*”⁹. Constatăm că spre deosebire de Grigore Ureche, Misail Călugărul și ceilalți exponenți ai acestei teze recurg chiar la o identificare a primului mitropolit al Moldovei. Că rezultatul demersului lor este unul complet eronat este în afara oricărei discuții, cunoscut fiind faptul că primul mitropolit al Moldovei care a purtat numele Theoctist a fost consacrat abia în anul 1453.

Cea de-a treia categorie de opinii îl are ca principal reprezentant pe Miron Costin. Ideea în discuție se regăsește în două dintre lucrările sale de factură umanistă: **Cronica polonă** și **Poema polonă**. În prima din aceste lucrări, referindu-se la începuturile Bisericii Moldovei și Țării Românești, cronicarul moldovean afirmă: „*Religia de rit grecesc au primit-o amândouă aceste țări chiar pe vremea când împăratul Paleolog (Ioan VIII Paleologul, împărat bizantin între 1425-1448, n.n.) cu patriarhul de Constantinopol se aflau la sinodul de la Florența. Deși locuitorii acestor țări erau deja pe jumătate creștini [...], pentru ca să aibă vlădicii lor, au trimis sol la patriarhul de la Constantinopol pe vremea domnului Alexandru, pe care îl numesc Alexandru cel Bun. Neaflând deci pe patriarhul de Constantinopol la scaunul său, s-au dus la Ohrida, oraș sârbesc, la mitropolitul aceluia scaun, care este cel dintâi după patriarhi și de acolo au luat sfințire*”¹⁰. Aceeași idee revine și în **Poema polonă**, unde cronicarul afirmă că „*mai întâi s-a silit să întemeieze aci un cler și a trimis pentru aceasta solii lui la Stambul (Constantinopol, n.n.). Însă acolo solia lui nu izbândi, căci împăratul Paleolog plecase din orașul său de scaun, Stambulul,*

⁸ Gr. Ureche, **Letopisețul Țării Moldovei**, ed. M. Scarlat, București, 1978, p. 24.

⁹ **Ibidem**, p. 20: interpolarea lui Misail Călugărul.

¹⁰ M. Costin, **Opere**, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 214.

împreună cu patriarhul, la sinodul de la Florența. Solii au dat știre că n-au aflat pe nimeni la Țarigrad (Constantinopol, n.n.); toți: împăratul, patriarhul și tot clerul plecaseră la sinod. Întrebară deci ce poruncă le dă pentru însărcinarea ce aveau [...]. Alexandru se sfătuiește cu boierii lui frunțași, dau un decret ca să meargă în capitala bulgarilor, la Ohrida, împreună cu călugării aleși pentru demnitățile bisericești [...]. Solii au mers la Ohrida, acolo au consacrat pe călugări și de atunci moldovenii, luând consacarea de la sârbi, țin liturghia în limba sârbească, conchide cronicarul moldovean¹¹.

Ultima categorie de conicari este reprezentată de Nicolae Costin și Axinte Uricariul (sec. XVII-XVIII). Nicolae Costin, victimă a compilării complet necritice a surselor și a opiniilor predecesorilor săi, consemnează în lucrarea sa **Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la anul 1601**, ambele puncte de vedere. Inițial, el acceptă opinia lui Misail Călugărul și admite că luga „*au trimis la patriiarșiia de Ohrida, de au luat blagoslovenie, și au pus mitropolit pe Theoctist*”¹². Ulterior, cronicarul moldovean va reveni asupra acestei opinii și va opta pentru teza lui Miron Costin susținând că în timpul Conciliului unionist de la Ferrara-Florența, pe care îl datează însă eronat „*în anul de la zidirea lumii 6940 [1432] trimis-au și Alexandru vodă cu voia țării sol cu Grigorie Țamblic [...]. N-au aflat solii lui Alexandru vodă nice pre patriarhul, nice pre împăratul la Țarigrad; ce iar a să întoarce, neisprăvind nimic, nu le-au părut a fi cu cale; ce s-au dus la Ohrida, unde găsim pre episcopul de Ohrida lu dându-și solia la dânsul, că era trimiși pentru învățarea legii, luat-au de acolo și preuți și cărți sârbești de toată orânduiala besericii*”¹³.

În ceea ce-l privește pe Axinte Uricariul, opinia sa cunoaște o evoluție puțin mai complexă, ce conține unele elemente critice la adresa concluziilor predecesorilor săi. Astfel, în interpolarea la **Letopisețul** lui Gr. Ureche, după ce inițial admite ca veridică informația din letopisețul lui Dubău logofătul (sec. XVII) că luga „*au trimis mai întâi la arhiepiscopul de Ohrida de au luat blagoslovenie și au pus mitropolit*”, ulterior revine asupra acestei opinii și consemnează că „*însă la un letopiseț al lui Dubău logofătul însemnează cum să fie trimis întâi luga vodă [...], la arhiepiscopul de Ohrida, de au luat blagoslovenie și au pus mitropolit pre Theoctist, dară nu arată nicio dovadă, ci veri citi mai-nainte, la altu Alixandru vodă (Alexăndrel, n.n.), de unde au luat blagoslovenie Theoctist mitropolitul*”¹⁴. În schimb, în lucrarea sa **Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei**, Axinte Uricariul începe prin a-și exprima rezervele cu privire la rolul lui luga în crearea Mitropoliei Moldovei, spre a admite, în final, opinia lui Miron Costin. „*Trimis-au și Alexandru vodă cu voia țării, cu Grigorie Țamblac ieromonah, la Țarigrad, pentru învățătura legii și ca să se aște și la săbör despre partea țării. N-au aflat solii lui Alexandru vodă nice pre patriarh,*

¹¹ *Ibidem*, p. 235-236.

¹² N. Costin, **Opere. I: Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 și de la 1709 la 1711**, Iași, 1976, p. 83.

¹³ *Ibidem*, p. 84-85.

¹⁴ Gr. Ureche, *op.cit.*, p. 20, 24, interpolările lui Axinte Uricariul.

nice pre împăratul la Țarigrad. Ce iarăși a să întoarce înapoi, fără nemică ispravă nu li-au părut a fi cale. Ce s-au dus la Ohrida, unde găsind pre arhiepiscopul de Ohrida, ș-au dat solia, căci era trimiși pentru învățatura legii. Și de acolo au luat preoți și cărți sirbești de toată orânduiala besericii", afirmă el¹⁵.

O opinie complet diferită de cele ale predecesorilor sau contemporanilor săi, rezultată din nivelul diferit de documentare, formula, la începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir care, în cunoscuta sa lucrare **Descrierea Moldovei**, conchidea succint că „mitropolitul moldovean a fost uns de patriarhul de la Țarigrad, de când s-a așezat în scaunul său până în vremea soborului de la Florența”¹⁶. O simplă parcurgere a afirmației cărturarului moldovean ne relevă faptul că părerea sa, care datează începuturile Mitropoliei Moldovei anterior domniei lui Alexandru cel Bun, este cea mai apropiată, atât de informațiile cuprinse în documentele puse ulterior în circulație, cât și de concluziile istoricilor moderni și contemporani. Din păcate însă, deși a dispus de posibilități de documentare incomparabil superioare celor ale predecesorilor sau contemporanilor săi, Cantemir nu a încercat să facă lumină în obscuritatea informațiilor privitoare la începuturile Mitropoliei Moldovei. Ca urmare, nici el nu ne oferă vreo concluzie sau vreo informație utilă cu privire la data constituirii Mitropoliei Moldovei sau la condițiile în care acest eveniment s-a produs.

O serie de reprezentanți ai istoriografiei românești moderne au acceptat ca veridice știrile cronicarilor moldoveni din secolele XVII-XVIII, susținând la rândul lor că întemeierea Mitropoliei Moldovei s-a realizat în timpul lui Iuga, în dependență de Arhiepiscopia de la Ochrida. Asemenea concluzii au emis A.D. Xenopol și Christian Auner, amândoi identificându-l însă, absolut eronat, pe domnul Moldovei, Iuga, din ultimii doi ani ai secolului al XIV-lea, cu presupusul domn Jurie (Jurg) Koriatovici, care ar fi domnit între anii 1374-1375¹⁷. La o concluzie identică ajunge și Dimitre Onciul în recenzia sa critică realizată la lucrarea lui Xenopol, **Teoria lui Roesler**¹⁸.

¹⁵ A. Uricariu, **Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei**, ed. G. Ștrempel, vol. I, București, 1993, p. 21.

¹⁶ D. Cantemir, **Descrierea Moldovei**, ed. L. Maniu, București, 1981, p. 241.

¹⁷ A.D. Xenopol, **Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței românilor în Dacia Traiană**, București, 1988, p. 64, unde susține că „Cele dintâi cunoștințe pozitive care au ajuns până la noi asupra Bisericii din Moldova și din Valahia ni le arată ca fiind supuse Patriarhiei de Ohrida. Astfel, cronicile moldovenești spun că Iuga, domnul Moldovei (1375), trimise la Patriarhia de Ohrida pentru a cere «blagoslovenie» spre ungerea mitropolitului Teoctist”; Idem, **Istoria românilor din Dacia Traiană**, vol. II, București, 1986, p. 124, unde afirmă că „Tot lui Iuga Koriatovici trebuie raportate și spusele lui Ureche că «ar fi trimis la Patriarhia de Ohrida de a luat blagoslovenie și a pus mitropolit pe Teoctist»”, ca urmare, „Întemeierea unei mitropolii în Moldova este chiar după izvoarele grecești pusă înaintea de 1381, încât din această împrejurare se întărește faptul înființării unui scaun mitropolitan în Moldova în timpul lui Iuga I”; C. Auner, **Câteva momente din începuturile Bisericii Române**, Blaj, 1902, p. 105-106, susține că „Iuga (George) Coriatovici”, chemat la tronul Moldovei în 1374, „puse pe cel dintâi mitropolit al Moldovei cu binecuvântarea Patriarhiei din Ohrida”.

¹⁸ D. Onciul, **Teoria lui Roesler**, în idem, **Scrieri istorice**, vol. I, București, 1968, p. 143, afirmă că „Biserica din Valahia și Moldova a stat, cu puține întreruperi prin încercările de supremație a patriarhului din Constantinopol, în atârănarea canonică de Ohrida”.

Prin studiile consacrate acestor probleme, numeroși reprezentanți ai istoriografiei moderne și contemporane au demonstrat falsitatea acestor opinii. Întrucât discuțiile privind această problemă sunt binecunoscute în rândul specialiștilor, reluarea lor nu o mai consider necesară. În ceea ce privește informațiile cronicarilor moldoveni, consider însă că, independent de prezentarea eronată a evenimentelor, pentru demersul nostru, semnificativ rămâne faptul că în marea lor majoritate, aceștia au admis existența de timpuriu a unor legături religioase bizantino-moldovene, confirmate de informațiile documentare certe de care dispunem.

Identificarea datei constituirii Mitropoliei Moldovei, a condițiilor în care acest eveniment s-a produs, precum și raporturile sale cu Patriarhia Ecumenică de Constantinopol s-au aflat în atenția unei însemnate părți a istoriografiei românești și străine, moderne și contemporane. În încercarea lor de a face lumină în problemele legate de acest subiect, o serie de medievști străini sau români – Vitalien Laurent, Jean Darrouzès, Nicolae Dobrescu, Constantin Marinescu, Nicolae Iorga, Nicolae Grigoraș, Ștefan S. Gorovei, Niculae Șerbănescu, Șerban Papacostea, Răzvan Theodorescu, Scarlat Porcescu, Mircea Păcurariu, și alții – i-au consacrat însemnate cercetări, emițând cu aceste prilejuri importante concluzii sau formulând o serie de ipoteze¹⁹.

În pofida acestor demersuri, începuturile organizării Mitropoliei Moldovei rămân însă puțin cunoscute datorită penuriei de informații concrete referitoare la acest aspect fundamental al istoriei Bisericii Moldovene. În asemenea condiții, nu este deloc întâmplător faptul că istoricii care au studiat această problemă au avansat diferite date, influențate și de nivelul cercetărilor din diferite epoci. Spre exemplu, A.D. Xenopol, susține în **Istoria românilor din Dacia Traiană** că întemeierea Mitropoliei Moldovei trebuie fixată „*înainte de 1381*”²⁰, pentru ca în studiul intitulat **Teoria lui Rösler**, să avanseze, indirect, anul 1375²¹. La rândul său, Christian Auner, optând pentru o opinie apropiată, avansează, tot indirect, ca an al întemeierii Mitropoliei Moldovei, 1374²².

Cei mai mulți specialiști au adoptat, în prezent, teza conform căreia momentul constituirii mitropoliei est-carpătice trebuie căutat în a doua parte a domniei lui Petru I Mușat (1375-1391), în prima jumătate a deceniului 9 al secolului al XIV-lea, respectiv până prin anul 1386. Opiniile lor se bazează exclusiv pe însemnarea cuprinsă în titlul manualului bizantin de diplomatie, **Ekthésis néa**, redactat în timpul

¹⁹ V. Laurent, *op.cit.*, p. 158-170; J. Darrouzès, *Les registes des actes du Patriarcat de Constantinople*, tome I: *Les actes des patriarches*, fasc. VI: *Les registes de 1377 à 1410*, Paris, 1979, notele explicative (în continuare: *Regestes*, I/VI); N. Dobrescu, *op.cit.*, p. 71-110; C. Marinescu, *op.cit.*, p. 255-268; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 58-64; idem, *Condițiile de politică generală*, p. 109-112; S. Porcescu, *op.cit.*, p. 126-139; N. Grigoraș, *op.cit.*, p. 83-87; Șt.S. Gorovei, *Aux début des rapports moldo-byzantins*, p. 183-207; idem, *Întemeierea Moldovei*, p. 174-196; N. Șerbănescu, *op.cit.*, p. 109-127; Ș. Papacostea, *Întemeierea Mitropoliei Moldovei*, p. 278-295; R. Theodorescu, *op.cit.*, p. 213-219; M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 276-284.

²⁰ A.D. Xenopol, *Istoria românilor*, II, p. 124.

²¹ Idem, *Teoria lui Rösler*, p. 64.

²² C. Auner, *op.cit.*, p. 105.

patriarhului ecumenic Nilos Kerameos (1379-1388), care are inserată data „septembrie 1, anul 6895, indictionul 10”²³, ce corespunde celei de 1 septembrie 1386, lucrare ce menționează și investirea unui mitropolit în Moldova de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol. Pe baza acestei date din titlul manualului bizantin, istoricul francez Vitalien Laurent a emis concluzia că lucrarea bizantină este „foarte precis datată, în septembrie 1386”²⁴. Datarea propusă de V. Laurent acceptată și de istoricul Jean Darrouzès, editorul manualului diplomatic bizantin²⁵, precum și de majoritatea specialiștilor care l-au analizat.

Importanța deosebită pentru istoria Bisericii Moldovei o reprezintă, așa cum se cunoaște, o însemnare succintă din **Ekthésis néa**, care consemnează între altele: „*Tot în vremea noastră a mai fost consacrat și la Vidin mitropolit, precum și un altul în Maurovlahia (Moldova, n.n.)*”²⁶. Se adaugă acestei surse, actele Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol emise la sfârșitul secolului al XIV-lea²⁷.

Coroborând informațiile cuprinse în sursele menționate cu datarea propusă și, în general, acceptată pentru **Ekthésis néa** (1386), specialiștii care s-au ocupat de această problemă au propus diferite datări cu privire la întemeierea Mitropoliei Moldovei. Majoritatea dintre ei consideră, unii cu anumite nuanțări, că această dată ar trebui căutată în intervalul 1381-1386²⁸. Alții au propus restrângerea intervalului în care ar trebui căutată data întemeierii Mitropoliei Moldovei la anii 1385-1386²⁹. Nicolae Dobrescu și Nicolae Iorga, invocând faptul că la 26 septembrie 1387, cu prilejul prestării omagiului vasalic regelui Poloniei Wladislaw I Jagello, de către Petru I Mușat, mitropolitul Moldovei lipsește de la acest ceremonial, domnul moldovean și consilierii săi jurând pe cruce în fața mitropolitului Kyprian al Kievului, au emis

²³ J. Darrouzès, *Ekthésis néa. Manuel des pittakia du XIVe siècle*, în *REB*, XXVII, 1969, p. 38: „Ἐγραφή δὲ ἡ παροῦσα ἐκθεσίς σептемβριω α', εν ετει ,ζωϛε', ινδικτιωνος δεκατης”.

²⁴ V. Laurent, *op.cit.*, p. 163.

²⁵ J. Darrouzès, *Ekthésis néa*, p. 30.

²⁶ *Ibidem*, 18, p. 47; *FHDR*, IV, p. 312-313.

²⁷ J. Darrouzès, *Regestes*, I/VI, p. 185-186, 196, 199-201, 228-230, 240-241, 259-264, 276-277, 295, 300-302, 303-305, 431-433, 447-451, doc. 2900, 2916, 2921, 2954-2956, 2968, 2993-2996, 3011, 3032, 3038, 3040, 3209, 3226-3227; Hurmuzaki, XIV/1, p. 16-30, doc. XXXII-XLVII, L-LI, LIII, LXVI; *FHDR*, IV, p. 233-241, 242-259, 266-269, doc. 36, 38-39, 41, 42-45, 47-51, 53, 55, 63, 65.

²⁸ V. Laurent, *op.cit.*, p. 163; J. Darrouzès, *Ekthésis néa*, p. 29-31, Șt.S. Gorovei, *Aux début des rapports moldo-byzantins*, p. 189-190; idem, *Întemeierea Moldovei*, p. 188-189, unde identifică mai multe etape în procesul de întemeiere a Mitropoliei Moldovei; N. Șerbănescu, *op.cit.*, p. 113; R. Theodorescu, *op.cit.*, p. 213-214, unde admite totuși că „poate chiar înainte de 1381-1386, mitropolitul halician hirotonisea ca episcopi pentru abia creatul stat moldovenesc pe Iosif ca și pe Meletie”; M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 276-277, unde afirmă că „Mitropolia Moldovei a luat ființă, cu statut canonic recunoscut de Patriarhia Ecumenică, înainte de septembrie 1386 (s.a.)”, dar admite că „se presupune că acest eveniment s-a petrecut prin anii 1381-1386”; C. Zaharia, *Iosif I Mușat întâiul mare ierarh român. Noi mărturii privind viața culturală și spirituală a Moldovei în secolele XIV-XV*, Roman, 1987, p. 31; V. Demciuc, *Petru I Mușat (1375-1391)*, București, 1981, p. 100-101, unde afirmă că data întemeierii Mitropoliei Moldovei „trebuie căutată undeva între septembrie 1381-septembrie 1386”.

²⁹ R. Constantinescu, *Un sermon anonyme et l'activité littéraire de Grégoire Camblak en Moldavie*, în *EB*, 2, 1976, p. 103, unde propune această datare plecând de la menționarea în *Ekthésis néa* a morții despotului Dobrotici al Dobrogei.

ipoteza că un mitropolit al Moldovei a fost consacrat numai după această dată³⁰. O opinie asemănătoare, dar puțin nuanțată, emite mai recent și Șerban Papacostea care consideră că întâlnirea dintre Petru I și mitropolitul Kyprion din 26 septembrie 1387 de la Liov (Lwów) a constituit „*primul contact oficial cunoscut între Moldova și Bizanț*”, iar „*faptul că domnul Moldovei a jurat credință în mâinile mitropolitului Ciprian și nu în cele ale mitropolitului de Halici e un indiciu limpede al acceptării de către Bizanț, acum cel mai târziu* (s.a.), *a dreptului țării la o mitropolie proprie*”³¹. Jean Darrouzès, nu exclude posibilitatea ca investirea primului mitropolit al Moldovei de către Patriarhia Ecumenică să fi avut loc abia în anul 1389³². Fără a propune o dată certă, Constantin Marinescu, avansează una „*înainte de 1393*”³³. În sfârșit, luând în calcul și o serie de rezultate ale descoperirilor arheologice realizate în urma săpăturilor întreprinse la Biserica Mirăuților din Suceava, arheologii Lia și Adrian Bătrâna consideră că Mitropolia Moldovei a fost înființată la o dată anterioară anului 1391³⁴.

În ceea ce mă privește consider, la rândul meu, că propunerea privind datarea constituirii Mitropoliei Moldovei în intervalul 1381-1386 sau chiar mai târziu nu reprezintă răspunsul incontestabil, irefutabil dat acestei probleme. Fără îndoială, această afirmație generează întrebarea care sunt temeiurile sale? În primul rând, pe faptul că specialiștii care s-au ocupat de această problemă, consider că fac destul de ușor greșeala de a confunda momentul consacrării canonice a Mitropoliei Moldovei de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, fapt la care se referă, de altfel, însemnarea din *Ekthésis néa*, cu acela al întemeierii eparhiei moldovene, asupra căruia nu dispunem însă de informații directe. După părerea mea, și voi încerca să demonstrez în continuare acest lucru, întemeierea propriu-zisă și consacrarea canonică de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol a eparhiei moldovene sunt două etape complet diferite ale procesului de constituire a Mitropoliei Moldovei.

Așa cum am arătat mai sus, în opinia mea, datarea constituirii Mitropoliei Moldovei, în diferite momente ale intervalului extins, între anii 1381 și 1393, o consider ca discutabilă, ca trebuind revizuită. Îmi bazez această propunere pe faptul că există o serie de elemente și informații indirecte care ne permit datarea acestui moment anterior diferitelor intervalelor de timp propuse. Asupra lor mă voi opri în continuare.

³⁰ N. Dobrescu, *op.cit.*, p. 89, n. 2; N. Iorga, *Condițiile de politică generală*, p. 110; Cf. C. Marinescu, *op.cit.*, p. 263, unde respinge o asemenea opinie susținând că faptul că în 1387 „*Petru Mușat făcuse jurământul de credință față de regele Poloniei înaintea mitropolitului Ciprian al Kievului și al Lituaniei nu implică nicidecum lipsa unui episcop în Moldova. Era firesc ca jurământului domnului moldovean să se facă în mâinile unui prelat ortodox din țara suzeranului. Iosif era un om de țară*”.

³¹ Ș. Papacostea, *Întemeierea Mitropoliei Moldovei*, p. 282-283.

³² J. Darrouzès, *Regestes*, I/VI, p. 185, unde afirmă că „*intensa activitate a patriarhului Antonios pe durata anului 1389 oferă și o altă posibilitate, anume că nominalizarea lui Theodosios la această dată nu este exclusă*”; cf. idem, *Ekthésis néa*, p. 30, 35, 47.

³³ C. Marinescu, *op.cit.*, p. 262: unde susține că „*înainte de 1393, un trims al patriarhiei, Teodosie, venea într-o misiune de cercetare în Moldova. Fără teama de greșeală putem afirma că era vorba de o cerere a țării, încurajată de exemplele vecine, de a i se recunoaște un mitropolit*”.

³⁴ Lia Bătrâna, Ad. Bătrâna, *Contribuții arheologice la cunoașterea primului lăcaș al Mitropoliei Moldovei: Biserica Mirăuților din Suceava*, în *CercArh*, V, 1982, p. 215-223.

Așa cum în prezent este binecunoscut, inițiativa înființării Mitropoliei Ortodoxe a Moldovei a revenit domnului Petru I Mușat. Demersul în acest sens i-a fost fără îndoială impus și grăbit de faptul pe care l-am subliniat mai sus, că chiar în anul 1375 autonomia Episcopiei Catolice de Siret a fost anulată de Ludovic I. Actul regelui Ungariei se înscrie în politica promovată consecvent de el în perioada respectivă, aceea de *recuperare* a Moldovei pentru coroana angevină și de readucere a statului românesc est-carpatic la statutul politic internațional de vasal al Regatului Ungar, avut anterior obținerii independenței lui de către Bogdan I.

Agresiva politică angevină a primit o ripostă imediată din partea domnului Moldovei. Cum acțiunea lui Ludovic I s-a manifestat și în plan religios, riposta lui Petru I s-a produs și în acest domeniu, astfel că, sub presiunea acestor evenimente ostile statului său, foarte probabil, la scurt timp după urcarea pe tron, dacă nu chiar în cursul aceluiași an (1375), domnul Moldovei, care inițial se pare că fusese de confesiune catolică, după ce a respins agresiunea angevină³⁵, a procedat, totodată, și la o reorientare radicală a politicii sale religioase. Abandonând catolicismul el s-a orientat ferm spre lumea ortodoxă, îmbrățișând fără rezerve credința majorității covârșitoare a locuitorilor țării. În calitate de domn ortodox de sine stătător, Petru I s-a adresat mitropolitului ortodox Antonios de Halici solicitându-i consacrarea unui arhiereu pentru Biserica țării sale. L-a cererea și, foarte probabil, chiar la propunerea sa³⁶, mitropolitul de Halici l-a hirotonisit ca episcop-mitropolit al Moldovei pe Iosif, rudă cu familia domnitoare, ca *episcop de Asprokastron* (Cetatea Albă), dependent de Mitropolia de Halici, care își exercita autoritatea ecleziastică asupra întregii Moldove, în condițiile în care statul românesc est-carpatic nu dispunea de o eparhie ortodoxă proprie³⁷.

Conchid deci că, în circumstanțele arătate, calitatea de episcop de Asprokastron devenea echivalentă cu cea de episcop-mitropolit al întregii Moldove, cum de altfel a și fost el perceput, atât de către autoritățile politice și locuitorii țării, cât și de autoritățile Bisericii Orientale. Consider că opinia mea își află temeiul și confirmarea în conținutul actelor patriarhale din iulie 1401 care sunt categorice în acest sens. Astfel, *decizia patriarhală* (συνοδική διακρίσις) din 26 iulie 1401, prin care Iosif era recunoscut ca mitropolit al Moldovei, se subliniază clar faptul că acesta „a fost hirotonisit la început ca episcop legitim în Moldovlahia de către mitropolitul de Halici”³⁸. Informații identice se regăsesc și în *scrisoarea patriarhală* (γραφία πατριαρχικόν) din aceeași lună, adresată de patriarhul ecumenic Matheos I domnului Alexandru cel Bun, în care se arată la fel de clar că Iosif „a fost hirotonisit episcop al Moldovlahiei de către mitropolitul de Halici, kyr Antonios acela”, sau că „kyr Iosif a fost hirotonisit episcop al Moldovlahiei de către cel de Halici” și „ca mitropolit

³⁵ Pentru discuțiile privind agresiunea maghiară împotriva Moldovei în 1375, vezi: Ș. Papacostea, **Domni români și regi angevini**, p. 129-132.

³⁶ Hurmuzaki, XIV/1, p. 31-34, doc. LXIX; **FHDR**, IV, p. 270-271, doc. 66, consemnează că Iosif „fiind el un localnic și înrudit cu familia domnitoare a țării, a fost trimis de către toți (s.n.) la mitropolitul de Halici”.

³⁷ Hurmuzaki, XIV/1, p. 32-33, doc. LXIX; **FHDR**, p. 268-269, doc. 66.

³⁸ Hurmuzaki, XIV/1, p. 33, doc. LXIX; **FHDR**, p. 272-273, doc. 66.

*legitim, să facă toate cele ce țin de competența lui*³⁹.

Când anume l-a consacrat Antonios de Halici pe Iosif ca episcop-mitropolit al Moldovei nu știm cu exactitate. Totuși, informațiile directe și indirecte care le deținem, ne permit să aproximăm această dată. Astfel, plecând de la concluzia, unanim acceptată în istoriografie, că investirea lui Iosif a fost urmarea cererii lui Petru I Mușat, care a ocupat tronul Moldovei în 1375, an în care s-au consumat și evenimentele prezentate mai sus, potrivit Moldovei, atunci, foarte probabil, actul consacrării acestuia de către mitropolitul de Halici trebuie și el datat, ***fie imediat după anul 1375, fie cel mai devreme în cursul acestui an***. Ca urmare, conchid deci, că anul 1375 poate fi considerat termenul *post quem* al investirii lui Iosif ca episcop-mitropolit al Moldovei de către Antonios de Halici. Întrucât investirea lui Iosif ca episcop-mitropolit al Moldovei de către Antonios de Halici a însemnat, totodată, și ***actul de naștere a Mitropoliei Moldovei***, afirm de asemenea că anul 1375 poate fi considerat și termenul *post quem* al întemeierii acestei eparhii.

Foarte probabil, cu același prilej, după cum reiese din unele informații din ultimul deceniu al secolului al XIV-lea, provenite din cadrul cancelariei patriarhale, mitropolitul de Halici l-a mai consacrat episcop pe un anume Meletie⁴⁰, și el monah român. Ce funcție a îndeplinit acesta în ierarhia bisericească a Moldovei în această epocă de început a organizării sale nu putem spune cu exactitate. Ca urmare, admitem ca absolut plauzibile opiniile acelor specialiști care îl consideră pe Meletie ca locțiitor, respectiv episcop-vicar al mitropolitului Iosif. Însăși consacrarea celui de-al doilea episcop pentru Moldova pledează spre concluzia că Iosif a ocupat încă din această epocă o funcție superioară în ierarhia religioasă a Bisericii țării, care nu putea fi alta decât cea de mitropolit.

Actul mitropolitului de Halici – investirea ca episcop-mitropolit al Moldovei a lui Iosif și, implicit, constituirea Mitropoliei Moldovei – trebuia însă să primească recunoașterea și consacrarea canonică a Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol, singura instituție a Bisericii Orientale care dispunea de aceste prerogative. În acest scop, imediat după hirotonisirile arhieresti practicate de Antonios de Halici în Biserica Moldovei – fie chiar în cursul anului 1375, fie la scurt timp după această dată – domnul țării s-a adresat, sinodului patriarhal și unuia dintre patriarhii ecumenici aflați în funcție în perioada respectivă, Philoteos Kokkinos (1364-1376), aflat la finalul celui de-al doilea mandat, Macarios I (1376-1379), aflat la primul său mandat sau succesorului său, Nilos Kerameos, căruia, foarte probabil, ca urmare a tergiversărilor predecesorilor săi, i-a revenit, se pare, sarcina de a răspunde solicitărilor domnului Moldovei.

În acest punct al demersului meu, consider oportun să revenim la informațiile cuprinse în ***Ekthésis néa*** care, chiar foarte succinte cum sunt, ne permit totuși stabilirea destul de exactă a datei ***consacrării canonice a Mitropoliei Moldovei***. Întrucât între informațiile din manualul bizantin există o relație directă cred că se impune ca imperios necesară o discuție mai amplă și, de ce nu, mai profundă asupra întregului pasaj referitor la numirea mitropoliților, care are următorul conținut: „*Mai*

³⁹ Hurmuzaki, XIV/I, p. 34-36, doc. LXX; **FHDR**, p. 274-275, doc. 67.

⁴⁰ Hurmuzaki, XIV/I, p. 21-22, doc. XLV; **FHDR**, p. 248-249, doc. 49/III.

pe urmă au fost creați și în Ungrovlahia doi mitropoliți; dintre care unul are locul celui de Nicomedia și se cheamă exarh a toată partea ungurească și al plaiurilor, iar celălalt se cheamă mitropolit al unei părți a Ungrovlahiei și deținând locul celui de Amasia. Tot în vremea noastră a mai fost consacrat și la Vidin mitropolit, precum și un altul în Maurovlahia, asemenea și în Galiția, care era parte a Rusiei Mici; căci mitropolitul Rusiei poartă titlul de mitropolit al Kievului și întregii Rusii⁴¹.

Un prim aspect care rezultă dintr-o analiză succintă a textului este acela că el ne relevă clar faptul că informațiile pe care le conține se referă la *consacrarea unor mitropoliți, nu la constituirea unor eparhii bisericești*. De altfel, atunci când fac referiri la constituirea unor noi mitropolii, la desființarea altora sau la coborârea în rang a unor scaune mitropolitane, actele patriarhale sunt mai mult decât explicite⁴².

Coroborând informațiile din **Ekthésis néa** cu cele din actele patriarhale referitoare la aceleași probleme, realizăm următoarele constatări importante în ceea ce privește momentul investirii arhierilor menționați: cei doi mitropoliți ai Ungrovlahiei – Antim la Argeș și Theodosios la Severin – au fost consacrați în 1380-1381; mitropolitul Kievului și al Rusiei Mari, Pimen, a fost consacrat în iunie 1380; mitropolitul Vidinului, Cassian, a fost investit în iulie 1381⁴³. În ceea ce-l privește pe mitropolitul Galiției sau Haliciului, informațiile din **Ekthésis néa** referitoare la el sunt destul de confuze. Fie că însemnarea se referă la Antonios, consacrat în 1371, fie că îl are în vedere pe Kyprian, investit în 1375 ca mitropolit al Kievului și al lituanienilor, iar din 1389 ca mitropolit al Kievului și al întregii Rusii, care a girat, se pare, un timp și problemele Mitropoliei Haliciului, acest lucru are puțină însemnătate, fiindcă ambii ies din discuție întrucât au fost numiți în funcții, fie înainte, fie după patriarhatul lui Nilos Kerameos⁴⁴.

O altă constatare pe care ne-o permit știrile din **Ekthésis néa**, confirmată de cele din actele cancelariei Patriarhiei Ecumenice, este aceea că toți mitropoliții susmenționați au fost consacrați în intervalul 1380-1381. Mai mult chiar, constatăm că toți mitropoliții investiți între 1380-1381 au fost numiți în fruntea unor eparhii existente, nu nou înființate: a Kievului – avându-și reședința la Kiev, până în 1169, apoi la Vladimir până în 1325 când se stabilea la Moscova – data încă din secolul al X-lea; cele ale Ungrovlahiei dateau din 1359, cea de la Argeș, și din 1370, cea de la Severin; cea a Haliciului a funcționat ca mitropolie între 1303/1305-1328, 1341-1347, din 1371. În ceea ce privește Mitropolia Vidinului, nici aceasta nu era nouă. Investirea lui Cassian, la cererea țarului Ivan Stracimir, a însemnat doar scoaterea ei de sub jurisdicția Patriarhiei de Târnovo și trecerea sub jurisdicția ecleziastică a Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol.

Revenind la investirea mitropolitului Moldovei, îmi pun întrebarea va fi constituit el excepția? Cred că nu! Dimpotrivă, consider, pe baza celor arătate mai sus, că și investirea sa trebuie să se fi consumat în aceeași perioadă cu numirea

⁴¹ J. Darrouzès, **Ekthésis néa**, 18, p. 47; **FHDR**, IV, p. 312-313.

⁴² Hurmuzaki, XIV/1, p. 11-13, doc. XIII, XV, XVI, XXI, XXVII; **FHDR**, IV, p. 215, 217, 221, 227, doc. 16, 18, 19, 24, 31.

⁴³ Hurmuzaki, XIV/1, p. 10-11, doc. XII, XIII, XIV, XVIII; **FHDR**, p. 212-219, doc. 15, 17, 18, 21.

⁴⁴ Hurmuzaki, XIV/1, p. 9-10, 12, doc. VIII, XXVI; **FHDR**, p. 210-211, 226-227, doc. 14, 30.

mitropoliților Ungrovlahiei, Kievului și Vidinului, în compania cărora este menționat. Conchid deci, că și întâistătătorul Bisericii Moldovei, la care face trimitere manualul bizantin, a fost consacrat tot în intervalul 1380-1381. Cu certitudine, acesta nu a fost însă Iosif, ci, conform normelor practicate de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, el va fi fost, cu siguranță, un călugăr sau un episcop grec, foarte probabil, acel „*kyr Theodosios*”, menționat tardiv în scrisoarea patriarhală de recunoaștere a lui Iosif ca mitropolit al Moldovei, din iulie 1401⁴⁵. În acest sens informația conținută în *Ekthesis néa* conform căreia a fost consacrat „*un altul în Maurovlahia*” este edificatoare din acest punct de vedere.

În altă ordine de idei, informația din *Ekthesis néa* cu privire la investirea unui *alt* mitropolit în Moldova prezintă o însemnătate deosebită pentru încercarea de elucidare a problemei fundamentale a studiului meu. Ea confirmă clar faptul că până la momentul respectiv, Patriarhia Ecumenică acceptase ca valabile consacrările de arhieriei la care procedase mitropolitul de Halici pentru Biserica Moldovei, inclusiv calitatea de mitropolit a lui Iosif. Numai așa se explică decizia autorităților patriarhale de a investi acum, în 1380-1381, *un alt* mitropolit în Moldova, ci nu *un* mitropolit, cum ar fi fost normal în cazul în care abia cu acest prilej ar fi fost înființată mitropolia. În concluzie, anii 1380-1381 pot fi considerați ca termenul *ante quem* al întemeierii Mitropoliei Moldovei. Consider deci, că hirotonisirea unui nou mitropolit pentru Moldova de către Patriarhia Ecumenică de Constantinopol în 1380-1381 a constituit actul *consacrării canonice a Mitropoliei Moldovei, nu acela al întemeierii sale*. În concluzie, constatările de mai sus îmi permit să conchid că ***Mitropolia Moldovei, constituită în anul 1375 sau imediat după această dată, a fost recunoscută canonic prin anii 1380-1381***, prilej cu care Patriarhia Ecumenică a încercat să nunească în fruntea sa un arhieriu grec, refuzat însă de autoritățile politice de la Succava.

Totodată, prin numirea mitropolitului grec Theodosios în fruntea Bisericii Moldovei, Patriarhia Ecumenică își exprima clar refuzul de a-l accepta pe Iosif ca întâistătător al acesteia. Prin numirea unui arhieriu grec în fruntea Mitropoliei Moldovei, autoritățile patriarhale căutau să păstreze controlul total asupra acestei însemnate instituții, care să asigure influența deplină a Bizanțului în regiune. Actul patriarhal își găsea justificarea formală într-o decizie sinodală din anul 1355 conform căreia nu mai erau numiți „*în vrednicia de mitropoliți*” clerici autohtoni, „*rezervându-se această cinste numai pentru clerul ridicat și binecuvântat de Dumnezeu din slăvita cetate a Constantinopolului*”⁴⁶. Măsura autorităților patriarhale cu privire la Biserica Moldovei consacra, în ultimă instanță, un serios paradox: acestea acceptau și validau cererea autorităților moldovene cu privire la ridicarea Bisericii locale la rang superior prin acordarea consacării canonice a Mitropoliei Moldovei, constituită din inițiativa lor, dar refuzau recunoașterea mitropolitului său, dorit și el de țară.

⁴⁵ Hurmuzaki, XIV/1, p. 34-35, doc. LXX; FHDR, p. 274-275, doc. 67, unde de arată că nefiind acceptat de autoritățile moldovene, Theodosios „*nu s-a oprit deloc, ci a făcut repede calea întoarsă*”.

⁴⁶ Apud Gh.I. Moiescu, Șt. Lupșa, Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Române*, vol. I, București, 1957, p. 178. Pentru aceeași problemă, vezi și: S. Porcescu, *op.cit.*, p. 130, n. 26; R. Theodorescu, *op.cit.*, p. 204; M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 277; Șt.S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei*, p. 183.

Decizia Patriarhiei Ecumenice s-a lovit însă de opoziția hotărâtă și inflexibilitatea autorităților politice de la Suceava, care s-au opus punerii ei aplicare, refuzând să primească mitropolii grece. Disputa moldo-bizantină pe această temă, ce va influența negativ relațiile religioase dintre Mitropolia Moldovei și Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, va degenera într-un conflict religios ce se va prelungi până la începutul secolului al XV-lea. Atitudinea adoptată de autoritățile patriarhale în timpul desfășurării acestor evenimente ne arată clar că Patriarhia Ecumenică nu a pus nici un moment în discuție canonicitatea Mitropoliei Moldovei, întrecând dispută desfășurându-se exclusiv în jurul persoanei mitropolitului⁴⁷.

Nu voi insista aici asupra prezentării disputei moldo-bizantine cu privire la consacrarea mitropolitului, prelungită până la începutul secolului al XV-lea, întrucât abordarea sa depășește problematica studiului prezent. Pe de altă parte, derularea evenimentelor și consecințele din istoria Bisericii Moldovei sunt, în general, bine cunoscute.

Considerații finale. În încheiere, pe baza rezultatelor la care am ajuns realizând prezentul studiu îmi permit să conchid că formarea statului de sine stătător Moldova, la mijlocul secolului al XIV-lea, a fost urmată, în deceniile imediat următoare, de procesul constituirii instituțiilor sale fundamentale; între acestea, organizarea instituției bisericești a ocupat un loc aparte în acțiunea politico-diplomatică a autorităților moldovene. După o scurtă orientare spre Roma (1370-1375), blocate în această direcție de politica Ungariei angevine, autoritățile de la Suceava au optat pentru organizarea Bisericii locale ca mitropolie ortodoxă sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol. În vederea atingerii acestui obiectiv, foarte probabil, însuși domnul Moldovei, Petru I Mușat, s-a adresat, din proprie inițiativă, mitropolitului ortodox Antonios de Halici care, la o dată necunoscută, după 1375, sau chiar în cursul acestui an, l-a consacrat, la cererea sa, ca episcop de Asprokastron (Cetatea Albă) sau episcop-mitropolit al Moldovei pe călugărul Iosif, rudă cu familia domnitoare. Foarte probabil, cu același prilej, mitropolitul de Halici l-a consacrat episcop și pe un anume monah Meletic, devenit exarh (vicar) al lui Iosif. Investirea lui Iosif ca episcop-mitropolit, în anul 1375 sau la o dată ulterioară apropiată, și a lui Meletie ca episcop-vicar al primului, a reprezentat actul *întemeierii* sau *constituirii Mitropoliei Moldovei*. Următorul pas l-a constituit obținerea recunoașterii sau consacrării canonice a existenței acesteia din partea Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol. Răspunzând favorabil solicitărilor factorilor politici moldoveni, autoritățile patriarhale au acordat *în 1380-1381 consacrarea canonică Mitropoliei Moldovei*, în fruntea căreia au numit însă un mitropolit grec, refuzând astfel acceparca lui Iosif în fruntea acesteia. Decizia Patriarhiei Ecumenice de numire a unui arhieru grec în fruntea Mitropoliei Moldovei a fost însă respinsă categoric de factorii politici de la Suceava.

⁴⁷ J. Darrouzès, *Regestes*, I/VI, p. 185-186, 196, 199-201, 228-230, 240-241, 259-264, 276-277, 295, 300-302, 303-305, 431-433, 447-451, doc. 2900, 2916, 2921, 2954-2956, 2968, 2993-2996, 3011, 3032, 3038, 3040, 3209, 3226-3227; *FHDR*, IV, p. 238-259, 264-269, doc. 44, 47-50, 55, 62-63. Pentru discuțiile asupra acestor aspecte, vezi: V. Laurent, *op.cit.*, p. 158-170; C. Marinescu, *op.cit.*, p. 261-268; Șt.S. Gorovei, *Aux débuts des rapports moldo-byzantins*, p. 183-207; idem, *Întemeierea Moldovei*, p. 174-196.

Concernant les débuts de la Métropole de Moldavie

Nouvelles considerations sur la date de la fondation du diocèse moldave

Résumé

La constitution de l'État indépendant Moldavie, à la moitié du XIVe siècle, a été suivie, dans les décennies suivantes, par l'organisation des institutions fondamentales de l'État. Parmi celles-ci, l'organisation de l'institution ecclésiastique ont occupé un lieu à part dans l'action politique-diplomatique des autorités moldaves, qui ont opté pour l'organisation de l'Église locale comme métropole orthodoxe sous la juridiction du Patriarcat Oecuménique de Constantinople. Pour atteindre ce but, très probablement, le prince de Moldavie, Pierre Ier Mușat s'est adressé, par propre initiative, au métropolite orthodoxe Antonios de Halici qui à sa sollicitation, il a consacré, après 1375, mais en cours de cet an-ci, comme évêque-métropolite de la Moldavie par Joseph, *évêque d'Asprokastron* (Cetatea Albă), et parent de la famille princière moldave, fait équivalent avec l'organisation de la *Métropole de Moldavie*. Pour obtenir la reconnaissance de celle-ci, les autorités moldaves se sont adressées au Patriarcat Oecuménique de Constantinople. Répondant favorablement aux sollicitations des autorités moldaves, les autorités patriarcales ont accordé en 1380-1381 la confirmation canonique de la Métropole de Moldavie, mais à la tête de laquelle ont nommé un métropolite grec, refusant ainsi l'acceptation de Joseph au front de celle-ci, une décision refusée catégoriquement par Suceava.